

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 11.

У НОВОМ САДУ, 15. МАРТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ЈЕСЕЊА ИДИЛА.

Ишчезло је давно свеже премалеће,
С оголелих гора тужна јесен ходи,
Одећу јој кити увенуло цвеће —
То је самрт хладна, што над светом броди!

Све је пусто, мрачно, по небесном плавну
Облачине суре дижу се и гоне,
На суморну земљу, ту гробницу тавну,
Од јутра до мрака горке сузе роне.

А из даље неме по кад-кад забруји
И занџа шумом оголело грање,
Да л' то ветар бурни изнад гора хуји
Ил је земље пуге тужно уздисање?

По мочарном друму нигде душе живе,
Само коњик један измиче и граби,
Из даље се дижу измаглице сиве,
Ху, ал' је суморна јесен — враг јој баби!

Драгутин Ј. Илић.

ПЕСМА ЛАЗАНСКОГА.

Пришеда П. Жељски.

(Наставак).

V.

Сутра дан у јутру Иван тек што се латио посла у звању, унесе му пандур у куверти карту посетницу; донела је, вели, њихова служавка и молила да одмах преда њему. Од како је Ивана оно пре по године као гром из ведрa неба поразио глас, да је покојном Милану позлило, жацнуо се свагда, кад се од куће по њега пошље или ма какву поруку добије. И сад се, и не знајући права разлога, није надао добру те остави посао и пожури се кући. Марију затече где спрема рубље и хаљине у сандук, уз њу се устумарала собарица а мали Милоје стао на гледи, шта је то мами на једаред те се на

њега и не осврће него се дала у посао вадећи из ормана његове кошуљице а час по на дубоко уздахне. Као да је појмило сиротанче, да ту нешто мора крупно да је, па се и не миче. Синило му, кад на вратих опази тату. Кликнувши полети му у сусрет. Иван га дигне и пољуби па га онда спусти а у томе му и са срца спаде онај сињи терет, који му се био навалио, кад га је Маријина карта позвала да без одлагања дође кући. Видео је и уверио се, да му стрешњи за детиње здравље нема основа па се одмах и прибрао. Готов је био сад да чује ма шта, што ће му разложити ову Маријину спрему на пут. Кад га је она опазила, није дочекала

да је пита пита је, него је Ћутећки отишла до стола, узела оданде брзојав, дала му га, не рекавши ни речи, па бризнула у плач. У исти мах удеси и мали Милоје на сав глас плакати, кад је видео, да мора нешто да је страшно, док мама тако плаче. Иван дотле прелети брзојав, дигне дете на леву руку, притисне десном главицу детињу на своје раме па по што га је тако подржао мало, пружи десну руку Марији.

— Немој одмах мислити на најгоре, душо! рече јој, лахко стиснувши њену руку. Не ће то бити ништа опасно. Биће опет јака грозница, а мати, како је већ страшљива, мисли Бог зна шта!

— Не знаш ти! одбијаше Марија кроз плач. Из грознице изиђе свако зло. Само ми још то фали да оцу буде што....

— Видиш како опет говориш! чисто се расрди Иван, пусти њену руку па немирно пође ходати по соби. Ја сам уверен, да с оцем још није дошло дотле, али треба опет да промислиш и то, да је он већ стар човек, па се мораш навикнути и па ту мисао, да га мораш изгубити једаред. Марија стане кршити руке и у глас запевати.

— О брате, та не кажем ја, да ће то сад бити, само ми је жао, што говориш да би све и сва изгубила, кад би, не дај Боже, отац умр'о.

— А зар ја сад знам, шта говорим, кад ми срце хоће да пукне од туге за мојим добрим оцем? Што сад мериш сваку моју реч? Боље нареди Андрану, да се жури са презањем, да још на по дне стигнемо онамо.

— Па зар мислиш да и ја идем?

— Ако можеш. Ако пак не можеш, ти остани, а ја ћу ти одмах по Андрану послати још данас писмо и јавити шта је и како је. Само молим те гледај, да се Андранш пожури.

Механично пође Иван на поље. На вратих се још обрне.

— А дете? зашта.

— Разуме се, мора са мном.

— Ал у тој забуни — хтеде Иван да приговори по Марија га нагло прекине у речи.

— Ти знаш да ни за сав свет не бих

пристала, да дете и један час само остане без мене, па што онда и покушаваи?

— Па добро, како хоћеш! пристане Иван и изађе.

За по сахата седела је већ Марија с дететом у колих. По што се с Иваном нагло а срдачно пољубила и руку му стисла, дала се у посао, да збуни малога Милоја, да не плаче за татом, а Ивану је очима дала знак, да дете не љуби и тиме га не подсећа, да ће се с њим растати. С тешким срцем је Иван послуша те је дете са свим весело казало тати облигатно своје па-па! у уверењу, да ће се само мало провозати с мамом до шуме. На спремање машино већ је заборавио малина а сандук није видео кад су остраг привезали за кола.

Кад су кола савила у другу улицу те нестала Ивану из догледа, није се више ни вратио у кућу, него се пожурио правце у суд, да још на време стигне на коначну расправу, која је за данас била заказана. После расправе дошао је кући, поручао па врат на пос па чим кашку из уста отишао је у читаоницу. То је увек тако било у њега. Кад је сам код куће, не скраси се преко дан ни часа, него у правом смислу речи бежи од куће.

Пред вече кад се вратио из суда, затекао је већ Андранш код куће. Одмах прочита писмо, које му је овај од Марије донео, те кад види да њену оцу одиста није добро па да ће она морати остати који дан онде, док се болест не реши овако или онако, уздахне, јер му тешко би помислити, да ће то време морати бити без детета. Но у исти мах га је и поутешила намера да, чим доспе, и сам прне онамо до њих, ма само и па један час.

У писму се вајкала Марија, што је у хитњи заборавила понети каучук за дете па моли Ивана, да потражи у орману, где стоји њено и детиње рубље, нов каучук па да га одмах сутра зором пошље по Андрану. Стари каучук, вели, који је у постељици детињој, нека нареди да се изнесе и проветри заједно са осталим креветским хаљинама.

Ивану у први мах не би право, да се коњи сутра опет море, по шта знаде?

Нађе кључеве, где му је Марија рекла да су, позна по њену опису који је кључ од тога ормана па пође тражити каучук. И збиља га одмах нађе и извуче из рубља. У тај мах нешто потешко падне из ормана на земљу. Иван се сagne да види шта је, кад тамо: тврдо укоричена књига без икаква натписа. Не слутећи ништа зло и без одређене намере отвори Иван ту књигу, види да није штампана но сва исписана и одмах позна Маријин читки али доста неисписани рукопис. Севну му кроз главу, као да није лепо, да за леђи хвата жешине тајне, јер тајне мора да су, кад он за пуних пет година те књиге никад није видео. И већ хтеде књигу да склопи па да је остави натраг у орман, али га из нутра строг глас, који канда допираше са дна душе, у том спречи. „Жена твоја не треба да ради ништа што ти не знаш!“ говораше му тај глас. „Као што је твој живот пред њом отворена књига, тако имаш и ти права захтевати, да знаш за сваки њен корак и поступак!“

И остаде му књига отклопљена у руци и паде му поглед на отворену страну и прочита ове ретке:

... Знаш ли шта то значи, драгане мој, одрећи се онога, што те је годинама држало, веселило и усрећавало? У тебе сам ја тражила и налазила свагда утехе у свима јадима својим. Како онда, кад ти први пут плачући падох на груди а ти ме нежно, са свим нежно притиште уза се — еј, та још ми је једнако као да осећам ону неизмерну срећу — а ја ти се стадох тужити на своје јаде, тако и после, годинама,

беше ти то, који си ме разумео те ниси дао да клонем. Шта би било од мене да не би тебе? Ти си ме ослеменио, начинио болом...

Ивану се смрче пред очима, књига му испадне из руке а он се мораде придржати за орман да се и сам не стропошта. Но то потраја само тренутак један. Стресавши се као у љутој грозници, исправи се холо, за тим се опет сagne, дигне књигу, отклопи је те и не тражећи свезе с оним што је већ прочитао, стане из ње читати мирно, хладно. Па после склопи књигу, метне је натраг у орман, заврне кључ, извади га и однесе на обично место међу остале кључеве. Прође онда једаред дваред по соби па се најзад баци на диван, одакле се није дигао, док га зора није подсетила, да је већ доста било борбе и размисљања. Устане, опере очи хладном водом па изађе, да кочијаша пробуди и да нареди, да одмах опет с колима оде до старога господина и госпоје, да однесе, што милостивој треба, и да се тај дан после по дне опет врати. Кад је кочијаш јавио да је готов, дао му је Иван навећкај па је онда отишао да се прође а пратило га је још оно мало црних мисли, што их није могао све да домисли ноћас. На време је отишао у суд а био је расположен као обично; бар нико у суду није опазио ни најмање промене на њему.

А баш се велика, велика промена збила у његовој души. Да је ко од пријатеља му могао у њу завирити, па ужас би свој опазио, да то није ни налик више она душа.

(Наставиће се).

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

XI.

А е ли ти, Иване Иванићу, рече строго старац једноме од младих људи, ти јемачно не одлазиш више к њој? Или можда још одлазиш?

— Већ одавна сам престао, Екселенција, досадило ми је већ правити јој сваки дан комплименте.

— Тако и треба! Ето видите, рече, обрнув се Рајском, ја нападам само на неморалност, а

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ви ме се ипак плашите! Ко вам је то напунио главу страшним стварима о мени?

— Марк! рече Рајски.

Све се ускомеша после ове речи.

— Ко је тај Марк? запита Тичков, скунив чело у боре.

— Марк Волоков, који је овде интерниран.

— Ах, онај разбојник! Зар ви њега познајете?

— Ми смо пријатељи.

— Пријатељи! Татјана Марковна, шта ја то чујем? сикну старац.

— Не верујте му, Ниле Андрејићу, брашња се Берешкова, он не зна, шта говори! Он твој пријатељ! повиче Борису.

— Па, да богме, бабушка! Зар није неки дан вечерао и преноћио код мене? Зар му нисте још ви сами послали перину и јастуке?

— За име боже! Ђути, Борисе! промрмља Берешкова пренеражена.

Али то беше већ прекасно. Старац баца на Татјану поглед пул прекора и презора, госпође је гледаху са сажаљењем, господа зинуше од чуда а госпођице се сабише већма но икада у гомилу; на Вјерину лицу играше осмејак, од којег јој се тресао подбрадак, она уживаше гледајући то прекрасно друштво и погледом пуним осећаја захваљиваше Рајском на овом непредвиђеном уживању, које јој је прибавио. Марта се сакрила за леђа своје мајчице.

— Шта ја то чујем! понови Тичков, који још беше на врхунцу своје пренеражености. Зар сте ви заиста примили тога антихриста?

— Нисам ја, Ниле Андрејићу, Борис га је ноћу довео кући, ја нисам ни знала, ко је код њега спавао.

— А зар се ви скитате ноћу с њим? крикну старац на Рајског. А знате ли ви, да је он човек сумњив, непријатељ власти, искључен из цркве и друштва?

— Страхота! чуло се међу госпођама.

— Па, дакле он је тај, који ме је вама тако лепо описао? настави Тичков

— Јесте.

— Он је без сумње начинио од мене бесну животињу? Можда вам је напричао, да ја жде-рем људе?

— Не, али да, не знам којим правом, узимате себи слободу врећати и нападати на људе.

— И ви сте то веровали!

— До данас не.

— А данас?...

— Сам о том уверен!

Оштити страх и трепет! Неколико чиновника се отпуњаше у суседну собу, да оданде чекају свршетак тога призора.

— А за што сте се баш данас уверили? за-пита јетко старац, сабравши обрве.

— За то што сте мало час на простачки начин напали једну жену.

— Јесте ли чули, Татјана Марковна?

— Борисе, мили Борисе! рече Берешкова, трудећи се, да утиша свог унука.

— Ону матору кокету! Матору заводницу! повика Нил Андрејић.

— А тиче ли се то што год Вас? пребаци му Рајски. Којим правом постављате ви себе за судију њених погрешака?

— А ви, млади човече, којим правом ви мене корите због тога?

— Правом, које сте ми ви сами дали, вређајући жену у мојој кући! А кад бих ја то спо-сно, био бих само кукавица! Ако не схватате то, тим горе за вас!

— А ви не примајте у својој кући жену, коју цела варош познаје са њене раскалашности и лакомислености....

— Па онда?

— Па онда не ће ни вама ни вашој баби нико пребацивати. Јест, Татјана Марковна, ја сам вам већ одавно хтео рећи, ви примате....

— Лакотисленост, раскалашност и кокетирање нису никакви велики злочини, прекину га Рајски, али сав свет зна да сте ви немилостив зеленаш, да сте отели наследство од своје не-ћакњине а њу дали затворити у лудницу! Ове ствари су мало гадније него кокетерија, па онет вас моја бабушка прима, и то само за то, да нас можете изгрдити, кад вам дође воља.

Овај призор испуни све присутне неопи-саним страхом. Госпође поустајаше и изиђоше из салона, и не опростивши се са домаћицом; де-војке стадоше трчати за њима као заплашено стадо. Сви се почеше разилазити. Татјана Мар-ковна даде знак својим унукама да и оне изиђу.

— Ко ти је приповедао те лажне гласове? повика Нил Андрејић сав блед. За цело онај разбојник Марк. Идем одмах губернатору! Овај смушењак овде — да ми није више прекорачио овога прага, Татјана Марковна, иначе ћу пре-кинути с вама и послаћу њега — не, све вас

бу послати за двадесет и четири сата у сред Сибирје!

Тичков је све грцао од узбуђења; није знао већ ни шта говори у свом беснилу.

— Ко му је рекао? дерао се он, ко? Хоћу да знам! Говори!

— Јеси ли већ готов са својим брбљањем, Ниле Андрејићу? повиче Берешкова, устајући са седница. Где како си поцрвенио као рак! Питаш, ко му је казао ту тајну, коју цео свет зна? Па добро, ја сам му рекла! И ја остајем при том, што сам рекла!

— Татјана Марковна, — заурла Тичков, како....

— Зар је ниси покрао! То је истина; ти рекин на цео свет, нападао си на слабу жену у туђој кући, док те домаћин није зауставио. Ти се не понашаш ни мало кавалерски!

— Зар се и ви усуђујете, да ми тако говорите! беснио је Тичков.

Рајски скочи на њега, али му Татјана махну руком и погледа га тако заповедајући, да се чисто скаменио. Она се нагло усправи, скиде капу и збаци свој шал на стаде пред старца. Рајски је гледаше с удивљењем. Беше се са свим преобразила, а њеп унук осећаше да је слаб и мален спрема те величанствене појаве.

— Ко си ти? прихвати она, мали јадни пи-сарчић, који си подлошћу својом до нечег дошао; и ти се усуђујеш да устанеш против једне жене, и то жене од старог племства! Ја ћу да ти очитам лекцију, да се сећаш целог живота! Зар си већ заборавио, како си још као младић доносио списе к мом оцу да потписује, па се ниси усуђивао ни да седнеш преда мном; зар си заборавио да сам ти тада више пута поклањала новаца! Да си барем и после остао поштен, не би ти нико ништа пребацивао, ал ти си крао државу, мој унук је право рекао, свет је имао призрења с тобом, па те је тршио, а ти си требао ћутати и кајати се под своје старе дане са свог грешног живота; да, ал ти се не поправљаш, напео си се од силне надутости, а надутост је, видиш, врло велика мана, због ње се много што шта заборави. Окај се своје смушености, устани и поклони се! Пред тобом стоји Татјана Марковна Берешкова! А поред мене је мој унук Борис Павловић Рајски! Да га нисам задржала, он би те избацио на поље, али ја не хтедох да каља руке, и лакеји су за тебе доста

добри! Еј! слуге! повика, усправив се и севајући очима.

Тичков преврташе својим глупавим очима.

— Писаћу у Петроград... цела варош је у опасности! мрмљаше, излазећи журно погурен, не усуђујући се да погледа Татјани у очи.

Он беше већ отишао, а Татјана стојаше још увек поносито усправљена, очи јој беху још светле од гнева, а непрестано је намештала свој шал рукама, које дрхтаху од узбуђења. Рајски дође мало к себи из свог изненађења и тихо јој се приближи. Он није видео у њој више своју бабушку, него жену, коју није до сад познавао.

— Погрешили сте, што сте тражили од тог човека поштовања, које вам дугује, рече јој; та денаница није ни разумела, колико сте ви достојни. То поштовање примите од мене, не као мајка од унука, него као што прима жена од човека. Ја се дивим Татјани Марковној, најсавршенијој жени, и клањам се пред њеним женским достојанством!

Приближи се њој, пољуби јој руку.

— Ја примам израз твога поштовања, Борис Павловићу, као велику част, — осећам да га заслужујем... А ја ти за твоје мушко и часно понашање ево дајем пољубац, али не као бабушка, него као жена!...

Пољуби га у образ.

У исти тренутак пољуби га неко у други образ.

— Ово је пољубац од друге жене! рече уједно са свим тихо Вјера, и одмах је нестале.

— Ах! викну страсно Рајски, пружајући руку за њом.

— Ми се нисмо договориле, па смо те ипак обадве разумеле, рече Берешкова. Ми се ретко сви скуна разговарамо, али ипак једнако мислимо.

— Бабушка, ви сте изванредна жена! повика он у одушевљењу.

— А ти, ти си чудовиште, али добро чудовиште! рече, милујући га по рамену. Иди, потражи губернатора и испричај му све како је било, да не би онај начинио каквих сплетака. Ја ћу отићи у посету госпођи Крицкој, да јој се извиним.

Пољубац, који је Рајски добио од своје лепе кузине, није учинио никакав обрт у њиховим међусобним одношјаима, и ако се Рајски много томе надао. Увидевши на послетку, да би узалудан посао био трудити се да задобије њену

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBELRS

љубав, науми, да отпутује из Малиновке, јер је пронашао, да би то било једино средство, које би га излечило од његове страсти према Вјери. Једном се упути к Вјери, да се с њом опрости. Она није ни опазила да јој се Рајски са свим приближио, јер због механих сагова није могла чути његове кораке.

— Седела је, подлактив се о сто, и читала писмо, које је, као што је могао опазити, било доста немарно, на плавом папиру написано и црвеним воском запечаћено.

— Вјера! рече јој тихо.

Она се трже и задрхта, а руком хитро сакрије писмо у џеп.

Они се ћутке погледаше.

— Извини, ја те можда буним у послу, рече Рајски, учинив један корак у натраг, али остајући у соби.

Она ћуташе и повраћаше се мало по мало к себи од свог страха. Остаде усправљена, са очима, упртим на њега, и држећи непрестано руку у џепу.

— Шта значи то? размишљаше он.

— То мора да је врло занимљиво писмо! рече гласно са усиљеним осмехом на лицу, — ти си га тако плашљиво сакрила, да ми се чини, е у њему има нека велика тајна.

Она седе на канапе и посматраше га и даље, али равнодушно.

— Не ће ти испасти за руком, да ме превариш том твојом лажном равнодушношћу, рече у себи. Дед, покажи ми то писмо! исекао је од ње тоном, који је требао бити шалив, али не ненаде као што је хтео, него му глас дрхташе од узбуђења.

— За што? упита га она зачуђено.

— Оно истина, да нема ничега, што би смело интересовати у туђем писму, али ти би ми тим дала доказа, да имаш поверења у мени и доказала би ми своје пријатељство. Ти видиш, да ја ништа друго према теби не осећам. Ја сам дошао, да те о том по ново уверим и да се смејем твојој опрезности и мојој пређашњој страсти... Погледај само, да ли сам још налик на онога, који сам био пре?

Само што ми то проклето писмо никако не иде из главе! помисли при том.

Она га погледа испитујући, да се увери о том, да он заиста више ништа не осећа према њој. Строго судећи, лице имађаше израз равно-

душности, али глас му се чињаше, као да моли милостињу.

— Ти ми га дакле не можеш показати? Како ти је воља, ја идем.

Упути се вратима.

— Станите!

Она потражи у џепу, извади писмо и преда му га. Он га погледа са обе стране и виде, да је потписано: Полина Крицка.

— То није оно исто, рече, пружајући јој га натраг.

— А зар сте ви видели какво друго? запитала га она оштро.

Он се побоја, да ће га ухватити у шпијонирању, ако призна, да је видео друго.

— Писам, одговори јој.

— А ви онда читајте.

— Мила, красна и божанствена Вјеро Василиевна! стојало је у писму, — ја сам одушевљена, падам ничице пред вашим драгим и племенитим кузеном! Он ме је осветио, ја тријумфujem и плачем од радости! Il a été grand! Реците му да од сад за увек остаје он мој кавалер, као што ћу ја остати за навек његова послушна робинња. Ах, како га поштујем, чисто бих да рекнем... реч ми је на језику, али се не усуђујем... А за што баш не бих? Јест, ја га љубим!... Не, ја га обожавам!!!

Рајски хтеде да поврати писмо Вјери.

— Не, не, наставите само, рече му, — мало даље наћи ћете једну молбу на вас.

Рајски прескочи неколико редова и поче читати.

„Замолите свог кузена, он вас обожава. Ох, немојте се бринути, ја сам већ опазила његове страсне погледе... Mon Dieu, да сам барем ја на вашем месту! Преклињите га, драга Вјера Василиевна, да ми наслика портрет, он ми је већ обећао. Мени није толико стало ни до портрета, колико до тога, да будем заједно са уметником, да га гледам, да му се дивим, говорим с њиме, и да удишем исти ваздух, који и он! Ја осећам... ах! ја осећам... јадна моја главо... Ја ћу полудети... Ја се уздам у вас, мила и лепа пријатељице, и чекам ваш одговор...“

— Шта да јој одговорим? рече Вјера, кад је Рајски писмо прочитао и метнуо на сто.

Он је није ни разумео, него се замислио, од кога може бити оно друго писмо, и за што га је онако хитро сакрила.

— Хоћу ли отписати, да пристајете?

— Ни за сав свет! повика Рајски, који већ беше дошао себи.

— Па шта да се ради? Она би хтела, да удише исти ваздух, који и ви, рече Вјера са подмехом, од кога јој задрхта подбрадак.

— Нек је ђаво носи! Ја ћу се угушити у том ваздуху.

— А кад бих вас ја сама за то замолила? рече она, гледајући га кокетно.

Рајском срце силно поче куцати.

— Ти! рече. А од куд ти за њу да молиш?

— Ја бих хтела да обрадујем Полину Карповну.

Она није изрекла своју праву замисао. То беше једно средство, да скине с врата свог рођака. Знала је, да, кад Полина Карповна дочена кога у своје руке, не пушта га лако.

— А кад бих ја пристао, би ли ти то сматрала као доказ пријатељства.

Она махну главом, да је тако.

— Али то је жртва!

— Ви сте ми се пре нудили, ето вам сад лепе прилике.

— Ти дакле захтеваш жртву! рече он, приближујући јој се.

— Не, не, ја не ћу ништа! повика она уплашена и одступајући.

— Гле, како се плашиш мојега пожртвовања. Принеси и ти мени две жртве, да ми не би остала у дугу. Ти не признајеш никаквих обавеза у пријатељству, ја примам твоју теорију, па желим да се намиримо.

Она га погледа питајући.

— Прво је, да учествујеш при сеансама или барем при првој, то ће ми бити отштета; пристајеш ли?

Она против воље махну главом да пристаје. Не хтеде да остане у дугу, па макар јој и лукатство пропало.

— А онда? ...

Она га погледа радознано.

— Показаћеш ми оно друго писмо.

— Које друго?

— Оно што си брзо сакрила у свој џеп.

— Другог писма нема.

— Ја сам га опазно.

Она нагло тури руку у џеп.

— Ви сте рекли, да нисте видели друго; ја сам вам једно показала, па шта хоћете више?

— Ово писмо не би ти онако плашљиво сакривала. Дакле, хоћеш ли ми показати оно?

(Наставиће се).

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

(Наставак).

Напредни дух данашњег времена огледа се нарочито и у љубави према слободној природи и њеним лепотама. То се показивало од чести већ у старих Римљана, којих се државници и војводе, од мучнога рада, служећи својој земљи, радо одмараху на неким недрима мајке-природе. На Западу је данас опште уобичајено да отменији и богатији свет један део лета проводи у пољу, а тако исто и занатлије, трговци и радници, које свакидашњи им позив у радне дане задржава у њихову месту, у недеље и на веће празнике, ради здравља и забаве,

излазе у оближњу околину, а којима допуштају средства, ти похађају бање, путују и у даље крајеве, и то чини добро на име онима који се занимају тежим душевним радом. Путовање је данас особито олакшано ванредно развијеном и знатно поједитијеном комуникацијом, паробродима и железницама, а путовања ће добити још више маха, ако се зонска тарифа која је најпре заведена у Угарској, као што је свакако прилика, усвоји и у другим земљама.

За народно здравље и пријатне забаве се старају данас нарочито власти и заступништва појединих градова, оснивајући и одржавајући,

често и о већем трошку, народне вртове, који се са гледишта здравствености пуним правом могу звати „градска илућа“.*

Излете у околину олакшавају много и леши и удобни путеви који се држе у реду и који се у свако доба године могу да употребе и за кола и за пешаке.

Здрав лукууз ове друге перијоде разликује се од лукууза необразованијих времена, што први испуњава и прожима сав живот, обухвата све класе и сталеже. Свет уживајући веће материјално благостање и унапређен у просвети зна и за више и финије потребе, које он и намирује те културно све то већма напредује.

Тај напредак се огледа и у трошењу хлеба, те најобичније свакидашње хране. Што који народ даље корача у култури и у материјалном благостању тиме се он храни и бољим и финијим хлебом. Тако су у Енглеској за владе Хенрика VIII. цјело само племићи трошили пшенично брашно а позније, у половини XVIII. века, живело је у Енглеској и у Уелекој већ $3\frac{3}{4}$ милиуна људи о пшеници, а 739,000 о јечму, 880,000 о ражи и 623,000 о зоби. Од то доба је Енглеска у томе још много већма напредовала. Како су пак далеко иза Енглеца заостали необразовани и сиромашни Ирци! Тако се рачунало год. 1838. да се од осам милиуна становника Ирске пет милиуна хранило кртолом, као главном храном, а два и по милиуна зобним брашном. У Француској се око год. 1700 само 33% целокупног становништва хранило белим хлебом а год. 1760. већ 40%, год. 1818. 45%, год. 1839. 60%, а данашњи Французи троше скоро искључиво само бело брашно. Како жалосну слику показује што се тога тиче *средњи век*! Тако се спомиње да се око половине XIII. века на добру владике од Осенбрика годишње производило само 11—12 малтера пшенице (малтер чини хектолитар и по), а 470 малтера зоби, 300 м. ражи и 120 м. јечма. И наш се народ данас већ боље храни, него што се хранио некад, јер троши сада бољи и финији хлеб. У томе има дабогме и у нашем народу велике разлике, јер док се наш свет, на име у ужој Угарској, храни претежно пшеницом, главна храна наших сународника на балканском полуострву је још једнако кукуруз и кртола. Тако су и стари

народи, док беху још на ниском ступњу културе, већим делом хранили се јечмом па су тек позније, пошто су се душевно и материјално подигли, прешли на бољу и финију храну, на пшеницу.

Са напретком у култури троши се и све више *меса*, као што и видимо да месо много боље пролази у варошима него у селима. Много троше месо особито Енглези. Тако се рачуна да годишња потрошња меса у имућнијој енглеској породици са децом и чељади чини 370 фуната на главу. Ни једна држава у целој свету не храни своју војску тако обилато месом као Енглеска. Како је месо главна храна у Енглеској, то је тамо обичај да га на пијаци набавља сâм домаћин.

Слабо се троши *месо* сарамерно у Русији, ма да је оно у тој земљи доста јестиво. Главни узрок томе су и чести и дуги постови који се тачно и савесно одржавају. Слични одношаји владају што се тога тиче и у нас Срба.*

Што вреди за хлеб, ту најглавнију човећу храну, то се може од прилике рећи и за *иуке*. Што већма напредује који народ у култури тиме и трошење пића бива у њега општије, правилније и уредније. Па то правило важи и што се тиче скупљих пића. Тако је у Енглеској *ииво* данас и људима из радничке класе свакидашња потреба, а у нас је оно још већим делом лукуузшиће. Али енглески фабричарски радник привређује толико, да може лако да намирује и ту потребу, само када се у томе држи граница умерености. Као јасан знак данашњег напредног времена важи и то, што се у средњег сталежа троше све то већма различне минералне воде и сода.

Знатно је порасло у новије напредно доба особито и трошење *шећера*. Тако је у Енглеској год. 1734. годишња потрошња шећера чинила само 10 фуната на главу, а год. 1845. у целој сједињеној краљевини више од 20, год. 1850 већ око 30 фуната, док у сиромашној и мање образованој Ирској једва ако и данас долази 10 фуната на главу. У Француској се *шећер* за владе Хенрика IV. (у XVI. веку) продавао на мале мере у апотекама, а колико га се данас троши у тој земљи! Много јаче се троши данас на име и *чаја*. Тако је у Енглеској год. 1840. годишња потрошња чаја чинила 1.08 фунте а год. 1857. већ 2.2 фун-

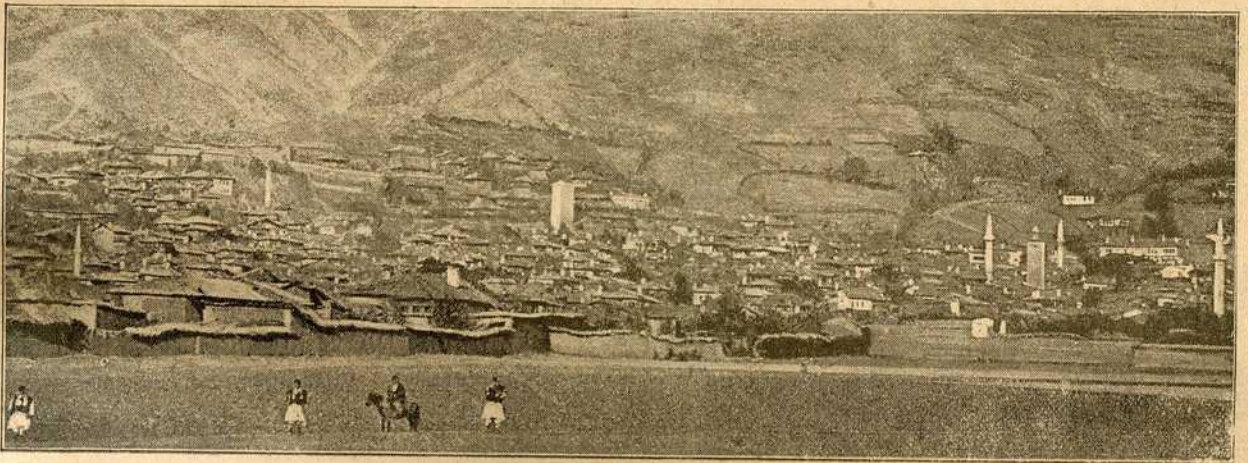
* Колика је благодат за Нови Сад и његово становништво шеталиште на Дунаву! само је штета што га доста красна променада страда толико од прашине. Зар нема начина да се томе злу већ једном коначно доскочи?

* У нашим крајевима има још доста села, где нема никаквих *касаница*, док се на пример, у селима са немачким становништвом, баш као у самој вароши, у свако доба године може добити добра и свежа меса.

те на главу. Финије врсте *зеља* и *поврћа* могле се пређе наћи само на столовима великих богаташа, а сада су већ и у средњег сталежа на Западу у општој употреби. То исто вреди и за *воће* које се при данашњој ванредно развијеној и унапређеној комуникацији доводи и из најдалјих крајева и које је, бар на Западу, и људима средњег сталежа свакидашња потреба. Са благодатне стране показује се лукеуз у данашње доба нарочито и што се тиче *осветљења*. Ма да је данас већ у знатној мери распрострањено осветљење гасом, ипак се и уља и свеће трони више него пређе, а то је свету зацело на неоцењену корист.

Као доказ напредне културе која рађа нове потребе и на пољу индустрије вреди на име то,

димо у музичкој уметности да се након *Мозарта* и *Бетовна* певање и свирка јако распростраило у маси немачкога народа у коме поникоше толике музичке и певачке дружине, где сада, тако да речемо, свака кућа средњег сталежа негује песму и свирку. Пређе су најобичнији музички инструменти били *гитар* и *харфа*, а данас се, бар у напреднијим земљама западне Европе, у свакој бољој кући налазе клавири. Колика је у томе разлика и што се тиче нашега народа, где су клавири још пре три, четири десетине година били тако ретки а како су распрострањени данас! Да се пак у данашњем скоро општем распрострањењу клавира огледа здрав правац напредног времена иште се да богме, да оно одговара правој, а не уображеној потреби, сујети или

Дебар, у Македонији.

да се данас неупоредиво више трони материје од платна, вуне, памука и свиле него што се трошило некад. За више и знатно умножене потребе данашњег доба сведочи то, да су у место бакрореза и слика које беху тако ретке и скупе, сада каменорези, дрворези и челикорези, у место статуа отишци од гинса, а у место масивних раба од бронзе галванопластичка дела у општој употреби. Знатно је свет данас напредовао и у естетској образованости која доноси са собом нове и фишије потребе. Културна историја учи, када уметности достигну свој врхунац, да се оне тада шире и у даље слојеве народа, и тако ви-

пустој јагми за модом, јер је то фонда штетан лукеуз.

Напредни правац данашњег времена огледа се и у ванредно развијеном *новинарству*. Новине које су некада биле тако ретке и читале се цигло у кругу ученога и образованог света, сада су већ општа потреба, распрострањене су у све слојеве народа. Тиме оне уносе корисна знања у ширу масу народа, дижу га културно, али оне доприносе много и површиности те шкоде озбиљној науци, јер поред њих слабије пролазе и мање се читају ваљана и темељито написана књижевна дела.

(Наставиће се).

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Колосеум.

Овом огромном амфитеатру, као год о Петрову храму, све је већ казано, и нема тога ијоле књижевно изображена човјека, који о њему није што читао, или га није у слици гледао. Било је умјетника, који су га кичицом у његову првобитном стању приказивали, на име онаква, какав је морао бити за цара Тита, кад га оно први пут народу приступачна учинише, славећи му освећење читавих сто дана свакојакијем играма и представама; било је пјесника и бујне маште списатеља, који су до у најмањим ситницама грозне призоре описивали, што се ту дешаваху, па чак и разговоре присутнијех Квирита. Да о осталима не говоримо, сјетимо се само дивна Кастеларова описа једне гладијаторске утакмице за владавине цара Трајана.

Данашњи је Колосеум прости скелет онога, што је некад био. Неумитно вријеме, које, као што вели српска народна пјесма, „гради по Котору куле, гради и разграђује,“ неумитно вријеме оборило је добар дио овог оријашког здања; а што не учини вријеме, то учинише онаке људске руке. Округла је маса и данас на истом мјесту, са својим четвороструким низом патностављених облука, украшених дорским, јонским и коринтским стубовима, трагови унутарњег склопа и данас су посве јасни и видљиви, али је све то окријено, оглодано, разгучано. Ко у овим рушевинама старински сјај и љепоту тражи, заман тражи, јер тога не ће наћи; ал' ако је дошао да слику големога и стравичнога тражи, нег се пред овим црним зидинама заустави, па их очима памћења промотри: оне ће да му проговоре, као растворена књига.

И заиста, кад се човјек постави на становините историје и философије, па се мишљу осврне на ужасне призоре, који се ту десеше, ма да су разни писци те грозоте и до баналности описивали, тако да их данас па изузет знамо; успркос свему томе, вељу, кад се човјек на њих мишљу

осврне, не може на ино, а да се у души својој не згрози. На пошљетку, ту се стицао хиљадама обијесан и окрутан народ један, да се забавља гледајући скрштенијех руку како се њему слични створови, слаби и обезоружани, са звјеркама рвају, па им најзад под панџама издишу, упирући заман своје богорадне очи у небеса!

Пространим унутрашњим ходником, којему су оглодани басамаци на мјестима још добро сачувани, понео сам се узастопце до на четврти тријем, одакле се најбоље погледом обухвата големост овога циновског циркуса. Дугуљаста арена (поприште) доље у сриједи имађаше 8 метара у дужини, а 46 у ширини, са два главна уласка с обје стране осовине, а у накрст бјеше сва опасана мраморнијем степеницама, које се простираху до 55 метара у ширину, а толико од прилике и у висину. На њима је могло да се у круг смјести до 90.000 особа.

Сад је тијех степеница скоро махом нестало, и само се још гдје гдје помичу попуцали сводови, што их оздо подржаваху. У току стољећа вађен је из овог амфитеатра грађевински материјал, као из каква мајдана; из његових груди истискоше палату римске курије (palazzo della Cancelleria), палату Фарнеску, палату млетачког (данас аустро-угарског) посланства, палату Барберини, и бог те пита још колико њих. Напокон папа Бенедикт XIV. учини крај томе вандализму, а његови напљедници пођоше његовијем стопама и... пустише да међ' овим развалинама расте мирно троскот и коприва! Данас је Колосеум, као и све остале јавне зграде, у рукама државним, и неколико војника чувају ове класичне развалине од даљег рушења, проводе посјетиоце кроз ходнике и наплаћују од њих улазницу, па — успркос табици једној на зиду, која то изрично забрањује — и случајну напојницу.

Забрањено је, веле, штати, али није забрањено примати.

Него овај Колосеум, како ми кажу, треба видјети ноћу, при запаљеној зубљи, или кад га широм мјесечина прекрили. Онда се његова грозна, ал' уједно величанствена прошлост стане још јаче гледаоцу призирати. Тако ће и бити, по свој прилици; ноћ је већ по себи кадра, да ствари, које човјек мотри, неком особитом нијансом обоји: на још кад је у човјека разгријана фантазија.

Ја нијесам још прилике имао, да га у таквом виду гледам; ал' ми опет није трудно, помоћу литерарнијех успомена, што ми се по памети врзају, да ову некад тако сјајну и бучну, а сада тако мртву и онљачкану позорницу идејално оживим, гледајући са ове висине онај опустошени круг басемака, гдје се стицао сав један народ, гдје је читава једна цивилизација, са својим суверенима, својим законодавцима, својим војницима и свештеницима долазила да се наслађује призорима, који у сваком погледу бијаху у оприједи са основним начелима, на којима почива сва зграда модерне просвјете: правдом и слободом.

То је, без сумње, страшно и ужасно било; али су опет само ти сурови обичаји могли да оне просвијетлене дапгубнике сачувају од млатавости и разблуде: сурови призори стварали су сурове људе. Ратна слава и уживање у циркусу, то су главне црте оног освајачког соја, који бијаше себи потчињено стотињак другијех народа, на му се са свијем природно чињаше, да те своје поданике (рецимо тачније: робове) експлоатише у обрађивању земаља и да с њима подмирује потребе својих амфитеатара. Грађанин римски бијаше тврдо увјерен, е су та богови само за то на свијет дали, да заповиједа народима; и с тога се њему, као год нашијем Црногорцима пројичког доба, свака ручна радња срамотна чинила.

Кад би се након срећне војне славодобитно у пријестоницу вратио, он би се безбрижно одао бадависању, обилазио тркалишта и купатила, очекујући да га храни држава, цар и богаташи градски. *Panem et circenses!* — то му је свагдањи поклич био, а владалац, хоћаше ли да буде миран на своме пријестолу, морао се бринути да му ту тјелесну и душевну храну прибавља. И тако гладијаторске борбе и остале крвне и бескрвне игре постадоше временом Риму права потреба. Оне су народ држале у доброј вољи, подржавале у њему ратоборност и, што је тиранима главни било, одвраћале његове мисли од послова јавних.

Опет вељу: то су страшне, ужасне забаве биле, против којих се данас буну и ум и срце људско; такове призоре ми, синови хуманог XIX. вијека, не можемо без ужаса ни замислити. Па опет, који од нас, литерарних хаџија, посматрајући ове голе развалине, није у својој души грјешну жељу зачео, да се по каквом дивном чуду они грозни ал' уједно и грандиозни призори пред његовим очима за један сами часак понове? Сва је прилика, е модерни човјек не би кадар био тако страшица видик ни да издржи; деветнаест вијекова христјанства и скрајна живчана осјетљивост јевропљанина „fin de siècle“ грози се већ на саму помисао. Па опет, вељу, коме није та онака

Српкиња из СЕРЕСА.

мисао, ма и за час, у мозгу сјећнула?

Бадава: римски Колосеум, ма и овако осакаћен, потресује човјека до вртоглавице. Какав је тек морао изгледати оне страховите ноћи, кад се бијесном Домицијану прохтједе да приреди крваву представу при запаљеним буктијама, пагнавши у циркус, повијем примјером, и саму женекладију! Зажмурих, па ми се учини као да гледам вулкан, који се пуши над језером људске крви.

СУВРЕМЕНА ПИТАЊА.

II.

ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПРЕМА ВЕЛИКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА У ОПШТЕ И ПРЕМА РУСКОЈ ЗАСЕБНО.

(Наставак.)

рошло је од оног времена подруг века, немачка и руска литература створише Гета и Шилера, Пушкина и Тургеева; историја књижевности и немачка и руска математичном тачношћу и јасношћу доказују, да се сви ови великани без оних првих пролазних радника замислити не дају — и која литература до ових последњих, до Гета и Пушкина, није никако још дошла, знак је да прве: Ломоносова, Карамзина, Бодмера и Готшеда није имала. У овај мах крај свега тога, што наша књижевност може у минијатури да покаже ствари из скоро свију праваца, који су се јављали у XVIII. и XIX. веку у европским књижевностима, а особито у немачкој, српска је књижевност још у новој и на далеко нижем ступњу, по што је на пр. руска литература била под Карамзином и Жуковским. Дела и правци, који се виђају у српској књижевности, нису се родили у њој редовним путем, нису помоћу организоване вештинске критике срасли са духовним организмом друштва, и могу се управо назвати песмом у туђих сватових. Богата, солидно развијена немачка литература пева, а књижевношћу празан суседни српски простор одјекује; српска књижевност односи се према немачкој или руској књижевности као сачувани у фонографу глас покојника према правом гласу, који слушате из уста драгог вам и живог лица.

Литературе поменутих просвећених народа у односу према самом народу сличне су плућима или стомаку према самом организму, у ком се налазе и за који су везани мишићима, живцима и т. д. те су у стању сигурно и с успехом да утичу на оживљавање и подржавање живота и напретка у телу; а случајне литературе, у које бројимо и српску, такођер су стомак или плућа, али или са свим ван тела или у телу, али недовољно састављене с истим, тако да радња плућа или стомака, или никако или слабо утиче на рестаурацију тела.

Срећнија, мирнија и богатија од нас Европа имала је згоде да развија свој културни живот, па међу осталим струкама истог и уметну појезију, литературу у ужем смислу, удесивши то тако, да јој уметна појезија, осим што је уметност и као таква сама себи сврха, буде још и одјек идејала и начела времена. Ми, још не са свим спремни ни за скромнији и мањи рад у литератури, будући Немцима први суседи, учећи немачке школе и добијајући у првој младости немачке књиге у руке — постадосмо нехотице одјек немачке појезије, постадосмо тако рећи филијала немачке књижевности. Немачко друштво славило је своју свадбу, а ми смо уз њега невали каопустосвати — по после свадбе у њега остаде невеста, разграната и правилно развијена књижевност, од огромне важности по наравствено развиће друштва, јер је идеја вештине преко Винкелмана, Лесинга и Хердера продрла у милијуне друштвених чланова — а у нас остадоше календарићи и забавници, Драгољуби и Зимзелени, чија артија би испуњена некаквим стихотворењима без икаква дубљег значења, без органске везе са друштвом. Док је Немац упоредо са псевдокласичном сентименталном, романтичном појезијом имао свога Бодмера, Готшеда, Клоштока, Тика и т. д. који су истина писали песме, драме, епосе у таком и таком правцу, али у пети мах јавно пред публиком расправљали наравствену садржину и важност таквих праваца по друштвени развитак, — ми смо, необавештени будући о значењу тих праваца, имитовали до душе понеки немачки производ, али је, због одсуства критике, немогуће било да поменуте школе прирасту за наш морални организам и да изврше у нашем друштвеном животу ону вештинско-реформаторску мисију, коју су оне, поред других струка литературе, вршиле у немачком народу. Блиско суседство велике литературе и прерано машање дехтењски необавештених умова за умном храном,

која ne одговараше узрасту — беше наша не-
 срећа. Отуд је и дошло, да, док у Немачкој
 тако важну стихију за тело литературе, као што
 је романтизам, заступају: браћа Шлегли, Тик,
 Теод. Амадеус Хофман, Шилер а донекле и Гете,
 у нас је он спао на Милована Видаковића и
 Евстатија Михајловића, који по своме појетич-
 ном таленту ни у којој другој литератури ни у
 очи не би упали, осим у нашој. Ако је роман-
 тизам био потребан елеменат за састав дру-
 штвеног живота и књижевности, онда се обоје
 то није могло развити, кад је човеку дара Ви-
 даковићева пало у део, да га уноси у друштво
 — т. ј. друштвени организам и књижевност оста-
 ју са свим без романтизма. И у Бранка Радиче-
 вића налази се, поред два три комада праве
 пасторалне појезије XVII. века (на пр. „Ноћ на
 ноћ“) махом ствари, које би Бјелински назвао
 средњевековним романтизмом, ускрелим у Не-
 мачкој крајем XVIII. века, од којје је прототип
 Шилерова балада: Витез од Тогенбурга. Скоро
 сва појезија Бранкова припада овој романтичкој
 школи, али нити Бранко, нити ико други у ње-
 гово време ^{не} изађе пред публику, да научним, жур-
 налним путем протумачи смисао романтике — а
 само под том погодбом могла би романтична по-
 језија учинити у нашем друштву и књижевној
 републици своју мисију. Ни песници, ни нови-
 нари не бејаху за то спремни. Романтична по-
 језија прође кроз српску књижевност, не учинив
 у њој ништа — промаче кроз њу као лико-
 низ воду! Њу уземмо овде за пример, а тако
 је исто и са осталим правцима пре и после ње
 — тако је, ако није горе, и данас! А после тога
 не би било претерано рећи, да зграда српске
 књижевности није добро подизана, и да је крај-
 ње време да се то једаред увиди и призна, ако
 оштите мислимо задати кад таку зграду. Како
 сама природа уредног развијања литературе со-
 бом доноси, да литература, тежећи ономе вре-
 мену, када ће као самостална, национална ли-
 тература моћи делати независно од других ли-
 тература, мора пре тога да проживи епоху угле-
 дања и узимања са стране — а српска књи-
 жевност ову прву, претходну епоху није про-
 живела са оним и онаким учењем, које се иште,
 само се по себи разуме, да српска књижевност
 стоји пред ова два пута: или да пређе епохи
 самосталног стварања, која, зарад рђаво пре-
 живљеног првог перијода, у сваком случају мора
 цнасти слаба, недорасла за друговање са на-

преднијим европским књижевностима; или да
 прегори непрактично утрошено време, па да се
 свом својом књижевном војском баца на енер-
 гично изучавање великих времена, важних пра-
 ваца и производа великих европских књижев-
 ности, у ком би послу, по што је овде реч о
 грађњи једне словенске књижевности, могла по-
 чети сродном руском књижевношћу. Изучавање
 ово одвело би нас и неосетно историји осталих
 европских књижевности, на основу којих је руска
 и постала.

Не треба ни доказивати да није наша ле-
 ност и нехатост узрок, што је стављање наше
 књижевности у везу са напреднијим књижев-
 ностима ишло тако тешко и безуспешно. Нарав-
 ствена садржина нашег духовног живота не беше
 још толико висока, да би друштво могло дати
 потребан број радника и просветљене публике
 за тако и толико неговање књижевности. Друштво
 наше не имаћаше од конца прошлога века на
 све до данас систематски уношених и у друштво
 пресађиваних друштвених идејала и мишљења,
 таквих, који би имали опште човечанског ните-
 реса; но се често ипцирљиваше у стварима, пети-
 на за тренутак потребним, али скроз незгодним
 за самосталан развитац уметне појезије: ту беше
 илпрство и свесловенство, Вуков правопис (Бран-
 ко је чак и тај правопис употребио као поје-
 тичан елеменат!), борба с Турцима, парламен-
 тарна и непарламентарна борба с Неметвом и
 Мађарством и т. д. — све предмети чисто спо-
 љашњег и прелазног, случајног значаја, који тек
 треба да се посвршују па да се мисли на уно-
 шење опште човечанских идејала и мишљења у
 друштво. Кад се испуне једаред у једном на-
 роду све погодбе, да он може као народ посто-
 јати, и народ почне сазнавајући, путем апстрак-
 тне мисли, посматрати себе: ко је и шта је, и
 према општем развитуку наравствености у обра-
 зованом свету уносити у друштво нове животне
 идејале, који имају да се боре са оним, који по-
 стоје; кад се још уз то почне од појединих ин-
 дивидуа, које су максимум народног мишљења
 и моћи сазнавања, да размисли о народној исто-
 рији и о њеним појавима те се и ови самостално
 осуђују и ти судови износе пред друштво —
 онда се о таком времену може рећи, да има
 мишљења и идејала. По што су време и народ
 увек способни рађати геније, дарове, појетичне
 природе, које ће, износећи у својој појезији и
 вештини живот око себе, унети и те идејале и

мишљења друштва и времена — то ће онда, кад се испуне напред споменуте погодбе, неизоставно наступити и национална литература, која ће за то, што се раније поменутим начином ставила у контакт са заједничком образованошћу и животом мисли и вештине у свету, бити члан светеке литературе, а уједно пред-

стављати и књижевност једног засебног народа, у колико никоја народна индивидуа не може руковати неком дисциплином духа људског, а да не удари на њу свој народни печат. Чиста, горска вода, прелазећи у свом току преко других сланих формација, излази на видело слана.

(Наставиће се.)

Јован Максимовић.

Још једном „Etnografska karta“.

У 8. броју „Стражилова“ штампан је кратак приказ „Етнографске карте“, коју је издала великошколека омладина у Београду. У приказу том замерило се великошколекој омладини, што је на карти означена Македонија, Шопски крајеви и цела Хрватска, као чисто српске земље. Што је било за замарање ми смо замерили, и мислили смо, да је за Хрвате доста, што српски књижеван лист није одобрио постанак српске омладине. Но није тако било. У 11. броју „Виена“ написао је г. Јосип Модестин чланак са насловом „Etnografska karta“, у ком је са највећом пронијом нашао омладину српску и цео српски народ.

„Sva zasluga, — пише г. Модестин — što su Turci na vojnama svojim doprli samo do Beča, te ne sjede danas gdje na Tibri ili Labi, pripada jedino Srbima!“ Ето са таким пронијом пише брат Хрват о борби Срба против Турака. Ми писмо никада тврдили г. Модестине, да смо ми све учинили, али да Срби имају великих заслуга у одбрани Европе од Турака, то нам до сада није порицао нико; а ево сада г. Модестин хоће да каже да Плочник и Косово, да силни ратови деснота Ђурђа, да напори српскога народа у свима ратовима против Турака, нису ништа! Ако г. Модестин по г. Клајићу узима, да је цела Босна и Херцеговина, Далмација, Раса и Црна Гора, да су то све *хрватске* земље, онда дабогме Срби су врло мало нахудили Турцима.

Г. Модестин са подмехом спомиње, да су по „етнографској карти“ крајеви Сливнице и Драгомана српски па и Софија, да је означена као *српски* град. Етнографска карта великошколеке омладине израђена је „на основу историје, језика, обичаја и поезије“, а ко има *историјског* права на Софију, може наћи г. Модестин у Руварчеву „кнезу Лазару“ стр. 33. Њему ће ваљда веровати г. Модестин, јер вели, да је он „vrhni srpski povjesničar“.

Г. Модестин на дугачко и на широко поучава омладину српску, да Вукашин није убио цара Уроша и да Вук није издао на Косову. Нисте морали бити тако ревниосни г. Модестине! Зна српска омладина врло добро, да Руварац, Ковачевић и Јиречек доказују, да Вукашин није убица и да Вук није издајница, али пошто г. Срећковић још противно доказује, а он предаје београдској омладини српску историју, зар није природно, да је омладина прихватила тврђење свог учитеља?

Г. Модестин у свом чланку у опште мало говори о Хрватима: у целом готово чланку брани Бугаре од „панадаја“ великошколеке омладине. О Хрватима говори само на једном месту. „Hrvati su bez sumnje čisti Srbi“. „No dok srpska omladina tako postupa, vratit ćemo joj milo za drago, pa ćemo prozvati sve Srbe Hrvatima“. Нисмо ми вас прозвали Србима, него сте *прво* ви нас назвали Хрватима. Зар не зна г. Модестин, да је већ више од четврт столећа како Хрвати доказују да „нема Срба!“? (в. Певанију З. Ј. Јовановића, стр. 225.) Зар се не сећа г. Модестин, да је Навић још 1877. г. назвао *све* народне песме хрватским? (в. одговор Навићу у Годњишници II. стр. 166—177.)

Г. Модестин исема тумачење омладине српске: зашто се Македонци називају Бугарима? Нека г. Модестин прочита у Рончевићеву делу: „Makedonien und Alt-Serbien“ стр. 17. и 154—155. и у књизи Милојка Веселиновића: Срби у Македонији и т. д. стр. 2—5., пак ће се уверити, да је тумачење омладине добро.

Да либије тврђење великошколеке омладине: да је језик којим Македонци говоре, српски, позива се г. Модестин, на реферат Ст. Новаковића и М. Кујунџића о збирци народ. песама, што их је скупио Милош Милојевић. „Predaleko bih zašao“ кад бих хтео о овом опширно говорити. Упућујем г. Модестина на 75. књигу Гласника срп. ученог друштва (стр. 313—317.) где ће сазнати зашто се *онда* (1873. г.) *онако* мислило, а из XII. Гласа срп. академије моћи ће сазнати, како „odlični književnik“ Ст. Новаковић о језику Македонаца *сада* мисли.

Г. Модестин исема омладину, што тврди, да су „Bugari narod kukavički“, па вели: „Pa i nedavno su Bugari (prije neko šest godina) pred čitavom Evropom pokazati, da su i te kaki junaci... Зар јунак онај, који не штеди ни рањеног непријатеља, зар јунак онај, који пуштуши свуд, куда досне, зар јунак онај који се хваста јунаштвом својим, кад са *трицут** већом силом надбије непријатеља свог?

Целим чланком хоће г. Модестин да докаже за омладину српску, да су то највеће шовинисте. Узмимо да има право; али шовинизам омладине српске подстиче њу на *рад*, („Етнографска карта“, „Побратимство“), а код хрватске омладине даје повода *неде-*

* (в. Горџ. Мак. и. Alt-Serb. стр. 238; Отаџбина XV. стр. 366.)

тима, као што се имадосмо прилике недавно уверити. Што је омладина одушевљена за свој народ, и што то одушевљење хоће да пређе у шовинизам, то је

природно, али шта да кажемо за онај народ, где су и научењаци шовинисте, као што је то случај код Хрвата?!

С.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Гласник епископа ученог друштва. Књига 73. Расправе и други чланци. Са једним прилогом. У Београду Штампано у државној штампарији краљевине Србије. На продају у књижарници В. Валожина. 1892. Стр. 360+42. — На првом месту је чланак др. Стевана Мачаја-а: Црно-речки округ. О црноречком округу доста је код нас писано, но ипак овај опис др. Мачаја попуниће многу празнину пређашњих описа. Писац вели у предговору, да му је била задаћа да упозна читаоце „са теренским односима и карактеристиком оне народности, која поред чисто епископског народа у овом округу живи“ (то су Румуни). Прво нам писац изнесе географију овог округа и говори кратко али језгровито о просвети. „Геологију црноречког округа“ израдио је Михајло Живковић. Др. Мочај говори и о старинама у овом округу, али се ту ограничио само на најстарије доба. Најзанимљивији и најзанимљивији део ове монографије јесте: обичаји Срба и обичаји Румуна у овом округу. На крају је додао Мачај свој дневник, који је водио у првом епископом рату (1876—7.) У њему има много занимљивих ствари. — На другом месту је чланак др.-а Милована Спасића: „Неки подаци о основним школама у Србији“. Писац је врло лепо написао развитак основних школа од 1845. до 1861. год. Чланак овај леп је прилог културној историји краљевине епископске. — На трећем месту је чланак: Материјали за историју Црне Горе. Прилог V. Од Марка Драговића. У овом прилогу је преписка владике Петра II. са Аустријом и Турском. Писма су: о споровима око границе, о продаји неке земље на граници, кметовском суду, и другим стварима. Писма су писана 1838—1849. г. Има их 21. — На четвртом месту су „Историјски споменици епископи. Нови прилог. Од Гаврила Витковића.“ Овде су штампани разни акти (привилегије, молбе, потврде, наредбе, извештаји и т. д.) што их је Витковић написао из разних архива у Бечу. Акти ови (има их 20) богат су прилог за историју Срба у Угарској. — На петом месту је: „Грађа за историју града Риена. Од Марка Драговића.“ Г. Драговић напомиње, да је скупио доста материјала за историју Бокe Которске; вели, да је „намеран све то уредити и издати неколике књигице под насловом: Архив за повјесницу Бокe Которске.“ У овој књизи Гласника саопштена је „мала група материјала, који се односи на историју старославног града Риена.“ — Орган епископа ученог друштва у овој свесци, која је једна од последњих, има богату садржину; е тога нека је ова књига најтоплије препоручена сваком пријатељу епископске књиге.

С.

Гласник епископа ученог друштва. Књига 75. Расправе и други чланци. У Београду У штампарији краљевине Србије. На продају у књижарници В. Валожина

1892. Стр. 355. — Ово је последњи „Гласник епископа ученог друштва“. Педесет година је постојало „епископско учено друштво“, педесет година је сјала наука на олтару родољубља епископског у епископском ученом друштву, и бацила светле и топле зраке своје по целом Српству. Овом књигком завршује епископско учено друштво свој плодни рад, да у епископској академији наука уједињеним силама настави радити на књижевности нашој. Представник науке епископске за последњих педесет година, уступа место своје млађем од себе, да се умна снага Србије прибере на једном месту. Ми се радујемо овом кораку, а при растућем са срп. ученим друштвом ми му велимо: *авала!* на ономе, што је књижевности нашој учинило, а учинило је много, врло много. — На првом месту у овој књизи је „Преглед садржине 90-орих књига Гласника епископа ученог друштва. 1841—1847—1891. По писцима, по струкама и хронолошки. Приредио Јован Бошковић.“ (Ово је штампано 1891.) Из хронолошког прегледа садржине, може се видети у главном развитак књижевности наше за последњих педесет година. — На другом месту је чланак Јов. Туромана „Каква је граматика латинска потребна за наше гимназије?“ Ово је наставак полемике Туроманове са проф. Малином. — На трећем месту је расправа Љубомира Клерића: „О механичким радовима деформисања еластичног тела“. — У четвртом чланку „Грађа за политичку историју епископску, новог времена,“ налазе се драгоцени подаци о паду Неговина (1813.) и смрти хајдук-Вељковој — Миловој Бранковић посласо је епископском ученом друштву на откуп 33 писма Вука Караџића владци Лукијану Мушицком. У записнику одбора филолошког и филозофског од 22. дек. 1890. г. стоји ово: „Ј. Бошковић извештава, да су нека од њих (писма Вукових Лукијану) изашла у *Бриљану* и *Јавору*, али да би их ипак ваљало откупити на гдегод сва заједно наштампати, јер су писма важна, а до напред поменутих часописа није лако сваком доћи. — Усваја се.“ У *Бриљану* и *Јавору* нема (или бар ја нисам могао да нађем) ни једно од ових писама, која су у овој књизи Гласника штампана, него у „*Стражилову*“ 1886. и 1887. г. приоштио је г. Бранковић та писма, и то не „некоја“, него *тридесет* (а у Гласнику има их 35.) Сравнијући писма штампана у Гласнику са онима у „*Стражилову*“ нашао сам да се разликују и у тексту и у правопису: тако н. п. у Гласнику је увек штампано Гачић, а у „*Стражилову*“ Гагић и т. д. — На шестом месту је Д. Ђурића „одзив на федерацију балканских народа.“ У овом чланку предлаже писац, да изасланици епископског, бугарског и грчког ученог друштва одреде на чество научно основу границе епископског, бугарског и грчког живља. Писац мисли, да је епископско учено друштво позвано, да буде покретач у овој ствари. Особито је лепо написан увод у овај предлог (стр. 313—322.) — Књигу ову завршује неколико

Одста Дозона, славног преводиоца српских народних песама на француски. — Нека је последња свеска „Гласника српскога ученог друштва“ свакоме најтоплије препоручена.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Као што је јављено у прошлости броју „Стражилова“ изашло је дело „Ренеја Милета: „La Serbie économique et commerciale“. Рене Миле, бивши посланик француске републике на српскоме двору, а сада посланик на двору краља Шведске и Норвешке, други је Француз, коме је име Рене, а пише о нашем народу. Први беше француски академикар *Сен-Рене Таљандије* (Saint-René Taillandier), који је још 1869. године написао у великоме француском часопису „Revue des Deux Mondes“ и по томе у засебну књигу отштампав своју познату, ретком темељитошћу написану и топло љубављу према Српству захвуну: „Србију у деветнаестом веку“. Дело ово, које је — као што рекосмо — изашло још 1869. и обратило на себе пажњу највиших кругова српских државника и научњака, преведено је на српски тек — 1887.! (Превео га је Никола С. Јовановић, „Американац“.) Као да боља судба не чека ни овога Ренеја. Рене Миле (René Millet) написао је пре неколико година (немајући при руци потребне књиге, не можемо рећи на сигурно које баш године) дело једно под истим насловом. Приказао га је у „Отаџбини“ др. Миленко Р. Веселић. Пре године дана изишло је од Милета дело, које се зове: „Souvenirs des Balkans, de Salonique à Belgrade et du Danube à l'Adriatique“, („Успомене са Балканскога полуострва — од Солуна до Београда и од Дунава до мора Јадранскога“). Дело ово не само да није још преведено на српски, него нико није јавио, ни да је изашло, нико га није приказао. (Једино га је др. Владар Ђорђевић почео приказивати у својој „Отаџбини“; како је пак међу тим приказивач именован за српскога посланика у Атини, то је прекинут и приказ, који се — судећи бар по почетку — не би скоро био свршио). Ово дело није још нашем свету ни приказано, а већ се писац његов пожурио, па нам издао ново дело, у коме нам говори о трговини и привреди у краљевини Србији. Постараћемо се да набавимо најновије дело Ренеја Милета и тада ћемо опширније проговорити о радovima Милета, у којима се огледа темељито познавање прошлости и садашњости балканских народа, по нарочити пак Срба и искрено интересовање за њихову будућност. Да ли ће, Боже, дела Ренеја Милета икада угледати света у српскоме преводу?... Будимпештански новинар *Адолф Штраус* написао је пре неколико година књигу једну о балканскоме полуострву. Дело је ово прилично сфемерне вредности, по оно је ипак удостојено српскога превода. У осталоме, колико смо извештени, изићи ће на скоро у два мађарска часописа опширна критика на Штраусов најновији превод народних песама бугарских. Из те ће се критике „најбоље видети, како је солидан писац *Адолф Штраус*“. И дело такога чо-

века преводи се одмах на српски, а дела онаких писаца, као што су Рене Таљандије, изилазе после осамнаест година; дела пак Ренеја Милета остају и неопажена и неприказана. Свакако жалостан знак наших прилика!

— Из извештаја, које је српско ђачко друштво „Задруга“ у Цириху о свом раду саопштило по политичким нашим листовима, видимо, да је то друштво ове зиме одржало до неких десет састанака, где се прочитали ови радови: 1. Реферат председника друштвеног М. Трифковића о Гопчевићевој „Македонији и Старој Србији“ (извод из тога реферата саопштен је у 1. и 2. броју „Заставе“ од ове године). 2. „Жена“, приповетка из бачванског живота од Ј. Хариша; 3. „Светлост и живот“ од Ф. Кона, превод Ј. Субашићеве; 4. „Мој идеал“, песма од Ј. Хариша; 5. „Женски лекари од Marchall'a, превод Д. Маленићеве; 6. „Slaves et Turcs“, реферат М. Трифковића (одломак тога реферата саопштен у 29. броју „Заставе“ од ове године); 7. „Сирене“, зоолошка скица од Then'a, превела Д. Маленићева; 8. „Физиократизам и физиократе“ од М. Трифковића; 9. „О љубави према отаџбини“, слика из римске историје, превео Карапешкић; 10. „Држава“ од А. Rivier'a, превео М. Трифковић.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

У 2. броју јавили смо читаоцима „Стражилова“, да се *Јовану Ђорђевићу*, професору Велике Школе у Београду, ове године навршило педесет година, како ради на књижевном пољу, и четрдесет година како је наставник. Сад додајемо, да ће јубилар славити јубилеј свој у недељу 12. априла о. г. у свом стану у Београду, а биће то трострук јубилеј, јер ће се навршити тридесет и две године, како се Ђорђевић поче онако живо заузимати и радити за српско народно позориште.

СМЕСИЦЕ.

(Депар у Македонији). То место, које у данашњем броју у слици приказујемо, описује Гопчевић у својој „Македонији и Старој Србији“ овако: Депар (чује се и Дебор) — арбанашки Дибра — лежи на подножју Крчин-планине (нај јужнијег огранка Шар-планине), на чији се стрмен налази варош. Становника веле да има 12.000 душа, и то 1000 Срба Хришћана и 4000 Срба Мухамедоваца, 3000 поарбанашених Срба и 4000 Арбанаса. Поарбанашени Срби већином су заборавили свој матерински језик, од Срба Мухамедоваца многи уз српски говоре још и арбанашки. Депар има врло велик пазар, на којем упадају у очи шатре оружничара и кулџиџија, које су скоро равне Призренским. У Девру нема човек много шта да види: варош је та као и свака друга турска варош.

ПОПРАВКА.

Услед нетачна извештаја потрпала се у прошли број нашега листа у извештају Јеце Добриновићке погрешка, коју овим хитимо да исправимо. Стоји онде, да је Добриновићкина сестра Катина покојна, исто тако и брат Јој Лаза, а живи су, хвала Богу, обадвоје, и то Катина живи у Београду код своје ћерке Милице Поповићеве, члана срп. народног краљ. позоришта, а Лаза Поповић је чиновник у Београду.

САДРЖАЈ: Невештство: Јесења идила. Песма Лазанскога. Вјерина љубав. — Поука: О лукеузу. У Латинима. — Књижевност: Сувремена питања. Још једном „Etnografska karta.“ — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник. Смесице. Поправка.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год, 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.